

04.10.2010

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sayın Cumhurbaşkanı,

Muhterem Konuklar,

40 yılı aşkın bir süre, önce öğrenci, sonra değişik unvanlarla öğretim elemanı ve yönetici olarak içinde yer aldığım Ankara Üniversitesinde 2010-2011 eğitim ve öğretim yılının başladığı bugün, burada geleneksel "Açılış Dersi"ni vermekten ötürü büyük onur duyduğumu ve bir o kadar da heyecanlandığımı bildirerek sözlerime başlıyor ve hepinizi saygılarımla selamlıyorum. Açılış Dersi için seçtiğim konu "Hukuk Devrimi ve Ankara Üniversitesi"dir. Cumhuriyetle özdeşleşmiş olan bu büyük kuruma, yeni bir öğretim yılına başlarken verilecek açılış dersine bu konunun yakıştığını, Ankara Üniversitesinin kurulmasıyla somutlaşan özel iradenin, hukuk devrimi ile başlayan süreçte hukuk devletinin gereklerinin yerine getirildiği ölçüde amacına ulaşmış olacağını düşünüyorum.

İzninizle sizleri biraz geçmişe götürmek istiyorum: Kurtuluş savaşı kazanılmış, Saltanat kaldırılmış, Cumhuriyet ilan edilmişti. Sıra toplumu özgür düşünceye ve akılcılığa dayanan çağdaş uygarlığa taşıyacak olan, ilerici bir hukuk düzeninin kurulmasına gelmişti.

Bu hukuk düzeninin ipuçlarını Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde TBMM'nin Üçüncü Toplantı Yılıni açarken yaptığı konuşmada veriyordu. Bu konuşmada Atatürk üç ana düşünceyi işlemekteydi¹:

1

Konuşmanın metni için bkz. Atatürk ve Hukuk, (Derleyenler: Ender Tiftikçi/Mehmet Tiftikçi) Yargıtay Yayınları, Ankara 1999, s. 81 vd.

i- Hükümet ülkede kanunu egemen kılmak ve adaleti iyi bir şekilde dağıtmakla yükümlüdür.

ii- Kanunlarımız uygar ülkelerin mevzuatı düzeyine çıkacaktır.

iii- Yeni yapılacak kanunları uygulamak için yeni hukukçuların yetiştirilmesi gereklidir. Bunun için de Ankara'da bir Hukuk Fakültesi açılacaktır.

Böylelikle Atatürk Cumhuriyetin ilköğretim kurumunu da belirlemiş oluyordu.

Daha sonraki bir tarihte, Atatürk'ün 15 Ocak 1923'de Eskişehir'de Mutasarrıflık Dairesinde yaptığı konuşmada da şu cümle² dikkat çekicidir. *“Ben Hükümetimiz memurlarının hangi sınıf ve şubeden olurlarsa olsunlar, -hakka ve adalete riayet edeceklerinden eminim”*.

Atatürk 9 Ekim 1925'de Cumhuriyet Savcılarına da şöyle seslenir³. *“Cezaevlerinin haftada bir mutlaka denetlenerek, yargılama olmaksızın tutuklu kalanların kısaca nedenleriyle birlikte derhal en yakın müfettişliğe ve Adalet bakanlığına bildirilmesi gerekir. Türkiye Cumhuriyetinde kimsesiz birey yoktur. Cumhuriyet böyle bir kavramı asla kabul etmez. İnsan hakları yasalarımızın güvencesi altındadır. Kendilerini kimsesiz görenlerin yanlarında her an haklarını aramakla görevli Cumhuriyet Savcıları bulunduğunu asla unutmamalı ve bundan emin olmaları gerekir”*. Bu ifadeler bir yandan laik bir hukuk düzeninin, diğer yandan da hukukun üstünlüğünün egemen olacağı bir devlet anlayışının, hukuk devletinin işaretini veriyordu.

Çağdaş uygarlığı yakalayabilmek için hukukun laikleştirilmesi gerekiyordu.

2

Atatürk ve Hukuk, s. 97.

3

Atatürk ve Hukuk, s. 132

Bunun da olmazsa olmaz şartı, kişilerin özel hukuk ilişkilerini dinî inançlara dayanan dogmalardan arındırılmış hukuk kurallarıyla düzenlemektir. Çağdaş uygarlığa ancak onun temel ilkeleriyle bütünleşmek suretiyle ulaşılabileceği düşüncesiyle, bu alanda İsviçre Medenî Kanununun iktibas edilmesinin en uygun yol olacağı sonucuna varıldı. Böylelikle genç Cumhuriyet, zamanın Adalet bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un 1926 tarihli Medenî Kanunun gerekçesinde dile getirdiği gibi, dini dünyevî işlerden ayıran çağdaş devletler gibi ona gerçek ve sonsuz bir taht olan vicdanı tahsis etmiş olacaktır.

Ancak Medenî Kanunun kabulünden önce tamamlanacak önemli bir iş daha vardır. Yeni hukuku oluşturacak mevzuat hazırlıklarının yanı sıra, yeni hukuku tüm ilke ve kurallarıyla benimseyip onu uygulayacak ve geliştirecek, Atatürk'ün ifadesiyle özel niteliklere ve seçkin değerlere sahip yargı mensuplarının yetiştirilmesi için bir hukuk fakültesinin kurulması çalışmaları biran önce başlatılmıyordu. Ne var ki, Atatürk'ün bu isteği hemen gerçekleşemedi. 1925 yılına gelindiğinde zamanın Adliye Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un Ankara'da bir hukuk mektebinin açılması düşüncesini iyice benimsemiş ve bunun için Bütçe Kanunu Tasarısına ödenek koydurmuş olduğu görülür. Buna rağmen Mahmut Esat'ın işi kolay değildir. Çünkü bu ödenek kolaylıkla yer değiştirebilir, başka bir gidere özgülenebilirdi. Nitekim, Meclis'den itirazlar yükseliyordu⁴. İstanbul Hukuk Mektebi varken Ankara'da yeni bir hukuk mektebi açmak fikri şaşırtıcı geliyordu. Ankara'da bu mektebe gidecek öğrenci sayısı üçü beşi geçmeyecekti, Ankara'ya diğer illerden gelebilecek öğrenciler için ise barınacak yer yoktu. Mahmut Esat Bey bu

4

Bu konuda Meclis'de yapılan konuşmaların metni için bkz. A. Mumcu, Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nden Ankara Hukuk Fakültesi'ne, (1925-1975, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1977, s. 35 vd.

itirazları büyük bir dirençle göğüsledi. Meclis’de oylama yapıldı. Ankara Hukuk Mektebini kurma kararı çıkmıştı. Ancak bir konuda hala ısrar vardı. Dersim mebusu Feridun Fikri Bey, “İstanbul’daki Hukuk Mektebi gibi bir mektep olmalı, programı da aynı, dersleri de aynı olmalıdır” deyince, o an bir ses yükseldi, “Yalnız, Ankara zihniyetiyle”⁵. Konuşan Kars mebusu, daha sonra Ankara Hukuk Mektebine Anayasa Profesörü olarak atanacak olan Ahmet Ağaoğlu’ydu ve bu sözcüklerle Cumhuriyeti kuran ve şekillendiren zihniyeti özetliyordu. Ankara zihniyeti, Türk toplumunu, akılcılık ve özgür düşüncenin temellendirdiği çağdaş uygarlığa taşımayı amaçlayan, mevcut hukuk düzeninin değiştirilerek laik, insan haklarına güvence altına almayı, mahkemelerin bağımsızlığını hedefleyen ilerici bir hukuk düzenini ve Devlet’in de bu düzeninin kurallarıyla kendini bağlı kılmasını zorunlu gören zihniyetti. Kuşkusuz bu zihniyette ifadesini bulan hukuk devleti bir anda gerçekleşmemiştir. Ancak, o yıllara damgasını vuran bu girişimler, kişilerin hukuki güvenlik içinde buldukları ve Devletin işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olduğu bir sistem şeklinde tanımlanabilecek olan Hukuk Devleti ilkesine yönelmenin çok anlamlı ve güçlü hamleleriydi.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, “Ankara Adliye Hukuk Mektebi” adıyla öğretime açılırken, Atatürk’ün açılış töreninde yaptığı konuşmada⁶, “Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük kuruluşun küşadında duyduğum saadeti hiçbir teşebbüsde duymadım” sözleri, Fakültenin hukuk devrimiyle özdeşleşerek, laik ve çağdaş cumhuriyet hukukunu geliştirme ve kollama işlevini üstlenmiş olduğunun en açık

5

Mumcu, s. 53.

6

Atatürk’ün konuşmasının günümüz Türkçesiyle metni için bkz. Mumcu, s. 79.

ifadesidir.

Ankara zihniyeti müfredat üzerinde etkisini gösterdi, Medenî Kanun daha Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmeden bir yıl önce, Medenî Hukuk dersi bu Kanun'un esasları çerçevesinde Ankara Hukuk Mektebinde okutulmaya başlandı. Hukuk Fakültesinin Dekanlarından Prof. Dr. Sabri Şakir Ansay, bu girişimi Fakültenin 20. Kuruluş yıldönümünde şöyle ifade etmektedir⁷: “*Böylece Ankara Hukuk Mektebi bir kesimi Mecelle’de düzensiz surette toplanmış olan o karmaşık eski hukuku bizim hayat düzenimiz olarak okutmak bahtsızlığına düşmemiştir*”. Zamanına göre çok cesur olarak nitelendirilebilecek bu adımla, kuruluş ülküsünü misyonuyla özdeşleştiren Ankara Üniversitesi aynı zamanda çağdaşlaşmanın da öncüsü olmuştur.

Ankara Adliye Hukuk Mektebinin adı 1927 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Ankara Hukuk Fakültesi oldu ve bir bakıma bu kararla bugünkü Ankara Üniversitesinin temeli de atılmış oldu. Hep bildiğimiz gibi, bu girişimi, hemen sonraki yıllarda, Yüksek Ziraat Enstitüsünün, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin açılması ve İstanbul'da bulunan Veteriner Yüksekokulunun Ankara'ya nakledilerek Yüksek Ziraat Enstitüsünün bünyesinde yer alması, yine İstanbul'dan Ankara'ya gelmiş olan Mekteb-i Mülkiye'nin Siyasal Bilgiler Okulu adıyla faaliyete geçmesi izlemiştir; Tıp Fakültesi ile Fen Fakültesinin de oluşturulmasıyla, 1946 yılında Ankara Üniversitesi resmen kurulmuştur.

Bugün 14 Fakültesi, 12 Enstitüsü, 10 Yüksekokulu ve 1 Konservatuvarı ile dev bir yapıya ulaşmış olan Ankara Üniversitesinin harcında Cumhuriyeti kuran irade vardır. Bu irade ona hiçbir Cumhuriyet kurumuna verilmeyen bir görev vermiştir: *Akılcılığın ve bilimin yönlendirdiği hukuk devrimini koruma ve kollama.*

Görüldüğü gibi, Cumhuriyeti kuran irade çağdaş bir hukuk sistemiyle yeni bir Türk insanı ve yeni bir Türk toplumu amaçlamıştır. Yeni ve çağdaş hukuk nasıl toplumda bir dönüşümün simgesi olmuşsa, bu yeni ve çağdaş hukukun simgesi de Ankara Üniversitesi olmuştur.

Bu anlayışla, Ankara Üniversitesi tarafını seçmiştir. O, akılcılığa, bilimin evrensel ilkelerine, laik hukuk düzenine ve hukukun üstünlüğüne taraftır. Bu taraf olmanın kaçınılmaz bir sonucu olarak, Ankara Üniversitesinin yetiştirdiği kuşaklar, Cumhuriyet hukukunu kollama ve geliştirme görevinin duyarlılığı ve sorumluluğuyla hareket etmişlerdir ve bu duyarlılığı ve sorumluluğu hiç eksilmeyen bir biçimde sürdürmeye devam edeceklerine olan inancım tamdır.

Hepinizi saygılarımla selamlıyorum.